

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ОСВІТНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ДИТЯЧИХ СТОМАТОЛОГІВ НА ЗАСАДАХ СИТУАТИВНО-КОМУНІКАТИВНИХ МОДЕЛЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

ORGANIZATIONAL AND EDUCATIONAL CONDITIONS FOR THE TRAINING OF FUTURE PEDIATRIC DENTISTS ON THE BASIS OF SITUATION-COMMUNICATIVE MODELS OF PROFESSIONAL INTERACTION

Стаття присвячена конкретизації організаційно-освітніх умов підготовки майбутніх дитячих стоматологів на засадах ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії. Встановлено, що предметом численних наукових досліджень є проблема визначення та впровадження у навчальний процес ефективних умов професійної підготовки майбутніх фахівців. Оптимальними, дієвими, всеохоплюючими чинниками визначено такі організаційно-освітні умови підготовки майбутніх дитячих стоматологів на засадах використання ситуативно-комунікативних моделей: цілепокладання майбутніх дитячих стоматологів у системі професійної підготовки; створення комплексно-інтегрованого освітнього середовища за рахунок послідовно-систематичного опанування студентами основ вікової та педагогічної психології та міжособистісної комунікації для смислової інтерпретації оптимальних моделей професійно-комунікативної діяльності; організація колективної активності майбутніх дитячих стоматологів у творчих лабораторіях змодельованих професійно-комунікативних ситуацій; спрямування студентів на самовдосконалення та саморозвиток шляхом вироблення власного алгоритму діяльності у ситуативно-комунікативних моделях професійної взаємодії. Зміст і спрямованість реалізації кожної організаційно-освітньої умови зосереджувалися на досягненні конкретних цілей – формування конкретного компонента готовності студентів до створення ефективної професійно-комунікативної взаємодії з усіма учасниками стоматологічно-лікувального процесу. Визначено подальші перспективи в цьому напрямку: створення спеціальних навчально-методичних матеріалів, у яких поєднуються моделі професійної комунікації, апробовані вітчизняними та закордонними лікарями-практиками; визначення засобів, які сприятимуть налагодженню комунікації лікаря-стоматолога з пацієнтами дитячого віку; розробка методики для визначення сформованості кожного компонента готовності майбутніх дитячих стоматологів до професійно-комунікативної взаємодії.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні дитячі стоматологи, організаційно-освітні умови, ситуативно-комунікативні моделі професійної взаємодії, компоненти готовності.

The article is devoted to specifying the organizational and educational conditions for the training of future pediatric dentists on the basis of situational and communicative models of professional interaction. It has been established that the subject of numerous scientific studies is the problem of determining and introducing into the educational process effective conditions for the professional training of future specialists. The following organizational and educational conditions for the training of future pediatric dentists based on the use of situational-communicative models were determined as optimal, effective, comprehensive factors: goal setting of future pediatric dentists in the professional training system; creation of a complex and integrated educational environment due to the consistent and systematic mastering by students of the basics of age and pedagogical psychology and interpersonal communication for meaningful interpretation of optimal models of professional and communicative activity; organization of collective educational and training intellectual activity of future pediatric dentists in creative laboratories of simulated professional and communicative situations; directing students to self-improvement and self-development by developing their own activity algorithm in situational-communicative models of professional interaction. The content and direction of the implementation of each organizational and educational condition focused on achieving specific goals – the formation of a specific component of students' readiness to create effective professional and communicative interaction with all participants in the dental treatment process. Further prospects in this direction have been determined: creation of special educational and methodological materials, which will combine professional communication models tested by domestic and foreign practicing doctors; determination of means that will contribute to the establishment of communication between the dentist and patients of childhood age; development of a methodology for determining the formation of each component of the readiness of future children's dentists for professional and communicative interaction.

Key words: professional training, future pediatric dentists, organizational and educational conditions, situational and communicative models of professional interaction, components of readiness.

УДК 378.14:316.77:616.31-053.2.
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.1.23>

Сфремова О.В.,
канд. мед. наук,
доцент кафедри стоматології
дитячого віку
Львівського національного медичного
університету імені Данила Галицького

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Оновлення в напрямі осучаснення вищої стоматологічної освіти в Україні визначається потребами суспільства у компетентних фахівцях різних спеціальностей з урахуванням прогресивних ідей і винаходів у медичній

галузі у світовому масштабі та оптимізації умов професійної освіти майбутніх стоматологів. Одним із важливих напрямів професійної підготовки висококваліфікованих фахівців стоматологічного профілю є навчання студентів медичних закладів вищої освіти (МЗВО) для роботи у сфері педіатричної стоматології. Адже багато в чому

спостерігається залежність успішності подальшого стоматологічного лікування людини від першого відвідування дитиною-пацієнтом кабінету педіатричного лікаря-стоматолога.

Різноманітність професійної діяльності дитячих стоматологів, що передбачає опанування студентами фахових знань і вмінь на високому рівні, потребує ще й готовності випускників вищої стоматологічної школи створювати оптимально ефективні умови професійно-комунікативної взаємодії з усіма відвідувачами та працівниками дитячого стоматологічного кабінету. Відтак актуалізується проблема використання в освітньому середовищі МЗВО ситуативно-комунікативних моделей взаємодії дитячого стоматолога з іншими учасниками його професійної діяльності. Водночас впровадження таких моделей і процес навчання студентів педіатричної стоматології потребує урахування цільових аспектів організації освітнього середовища у МЗВО шляхом реалізації спеціальних умов навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких дослідники розглядають різні аспекти оновлення медичної й, зокрема, стоматологічної освіти, дає змогу встановити, що проблема визначення та впровадження у навчальний процес дієвих та ефективних умов є предметом численних наукових розвідок. У цьому контексті враховуються основні напрями досліджень, де науковці конкретизують сутність власних розвідок у таких аспектах:

- визначають сучасні підходи до освітнього процесу з підготовки високопрофесійних фахівців медичної галузі (В. Запорожан, М. Каштальян, О. Чернецька та ін.);

- акцентують увагу на особливостях професійної підготовки фахівців стоматології у МЗВО України та країнах європейського союзу (Я. Кульбашна, І. Скрипник, Я. Нагірний, О. Скібіцька [4]) і підкреслюють важливість професійно-орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх лікарів у МЗВО (Н. Калашнік, Н. Логутіна [2]), у системі практичної підготовки майбутніх лікарів-стоматологів (Л. Каськова, С. Новікова, О. Хміль, Н. Янко, Н. Моргун, І. Ващенко [3]; О. Удод, Г. Вороніна, С. Драмарецька [11]) та ін.;

- розкривають власний досвід використання імітаційних методів викладання дитячої терапевтичної стоматології (Ю. Оксисюк, О. Атаманчук, М. Рожко [7]) та методів ситуативного моделювання (В. Палійчук [8]) та ін.

Позаяк оновлення стоматологічної освіти потребує використання сучасного навчально-методичного забезпечення, відтак дослідники рекомендують впроваджувати в освітнє середовище МЗВО ефективні організаційно-педагогічні (І. Лукашук [6]) та педагогічні (Н. Лобач [5]) умови підготовки майбутніх фахівців медицини і, зокрема, в підготовці майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання (В. Рогозін [9]).

Однак у результаті аналізу наукових джерел не виявлено спеціальних досліджень стосовно реалізації спеціальних умов підготовки майбутніх дитячих стоматологів на засадах використання ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії.

Мета статті полягає в конкретизації сутності та спрямування організаційно-освітніх умов підготовки майбутніх дитячих стоматологів на засадах ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «умова» у Словнику-довіднику з професійної педагогіки витлумачено в контексті поєднання з педагогічним процесом і визначено як «умови педагогічні (Pedagogical conditions) – обставини, за яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей» [10, с. 193]. Конкретизуючи сутність педагогічних умов у системі медичної освіти, Н. Лобач розглядає цей феномен як середовище, в якому явище виникає, існує і розвивається [5, с. 125].

Дослідники розуміють під педагогічними умовами важливий складник педагогічного процесу, що поєднує різноспрямовані заходи педагогічного характеру, для досягнення окресленої мети. Так, у дисертації В. Рогозіна знаходимо узагальнення, що «кожне експериментальне педагогічне дослідження передбачає цілеспрямоване створення певних умов, щоб забезпечити досягнення тих чи інших дослідницьких цілей» [9, с. 116].

У науковій літературі зустрічаються визначення різних умов, які цілеспрямовано реалізуються в освітньому процесі – педагогічні, організаційно-педагогічні, психолого-педагогічні, соціально-педагогічні, дидактичні та ін. На нашу думку, обмеження умов поняттям «педагогічні» дещо звужує територію дослідження й окреслює їхню спрямованість на основі наукового підґрунтя педагогіки як науки про навчання і виховання людини перш за все в дитячо-юнацькому віці.

Позаяк у підготовці майбутніх дитячих стоматологів будуть використовуватися ситуативно-комунікативні моделі професійної взаємодії з представниками різних вікових груп (дорослими (працівниками дитячого стоматологічного кабінету та родичами дітей-пацієнтів), дітьми-пацієнтами), відтак студенти покликані знати психологічні особливості розвитку особистості на різних вікових етапах становлення людини, специфіку комунікації та особливостей її ефективної організації як в освітньому середовищі МЗВО, так і в майбутніх роботах за фахом педіатричного стоматолога. Таким чином, виникає потреба визначення таких дієвих чинників, у яких поєднуюватиметься всебічність процесу освіти (формування у студентів цінностей, інтересу, потреби та переконань до набуття

й удосконалення професійно-стоматологічних, педагогічних, психологічних, комунікаційних, організаційних знань, умінь і навичок) за допомогою комплексного використання в освітньому середовищі МЗВО різноманітних форм, методів і технологій організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх дитячих стоматологів.

Окрім педагогічного змісту, враховували сутність організаційного аспекту умов дослідження. Так, у філософському контексті організація (від франц. – organisation) розуміється як «форма усталеного взаємозв'язку елементів системи відповідно до законів її існування; процес або стан упорядкування, будова, тип функціонування системи тощо. Основними характеристиками організації є упорядкування і спрямованість упорядкування» [12, с. 453]. Поєднання організаційного та педагогічного аспектів знаходимо у С. Гончаренка, котрий тлумачить форму організації навчання як «зовнішній вигляд організації навчального процесу, який пов'язаний з кількістю учнів, місцем і часом їхнього навчання й порядком його реалізації та органічно поєднується з метою, змістом, методами навчання». Примітно, що «структура кожної з форм навчання об'єднує ті самі елементи, що й процес навчання: цільовий, мотиваційно-стимулюючий, змістовий, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий, контроль-регульовальний, оцінювально-результативний» [1, с. 240]. Підтримує висловлену думку А. Семенова, зазначаючи, що форми організації навчання (Organizational forms of teaching) належать до складу операційно-діяльнісного компоненту процесу навчання і являють собою зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя та учнів, що здійснюється у сталому порядку і режимі [10, с. 198].

Визначаючи умови підготовки майбутніх дитячих стоматологів на засадах ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії, враховано сутність спеціальної організації освітнього процесу в МЗВО, доцільність використання різноманітних ефективних форм навчання та інноваційних засобів професійної підготовки майбутніх педіатричних стоматологів. Відтак у нашому дослідженні оптимальними, дієвими, всеохоплюючими чинниками визначено такі організаційно-освітні умови підготовки майбутніх дитячих стоматологів на засадах ситуативно-комунікативних моделей:

- цілепокладання майбутніх дитячих стоматологів у системі професійної підготовки;
- створення комплексно-інтегрованого освітнього середовища за рахунок послідовно-систематичного опанування студентами основ вікової та педагогічної психології та міжособистісної комунікації для смислової інтерпретації оптимальних моделей професійно-комунікативної діяльності;
- організація колективної навчально-тренінгової інтелектуальної активності майбутніх дитячих

стоматологів у творчих лабораторіях змодельованих професійно-комунікативних ситуацій;

- спрямування студентів на самовдосконалення та саморозвиток шляхом вироблення власного алгоритму діяльності у ситуативно-комунікативних моделях професійної взаємодії.

Зміст і спрямованість реалізації кожної організаційно-освітньої умови зосереджувалися на досягненні конкретних цілей.

Так, метою реалізації першої умови визначено формування у студентів усвідомлення важливості не лише набуття суто фахових знань і вмінь у сфері дитячої стоматології, а й необхідності підготовки до створення ефективного професійно-комунікативного середовища у майбутній роботі. Досягненням у реалізації цієї умови вбачаємо сформованість ціннісно-мотиваційного компонента готовності студентів до створення ефективно-професійно-комунікативної взаємодії з усіма учасниками стоматологічно-лікувального процесу. Щоб визначити основні напрями такої діяльності використовувалися опитувальники, що давали змогу визначити:

- рівень сформованості у студентів зацікавленості в удосконаленні моделей професійної комунікації;
- умотивованість майбутніх дитячих стоматологів до участі й апробації ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії;
- прагнення студентів визначити оптимально ефективні ситуації професійно-комунікативної взаємодії як під час навчання, так і під час практики;
- усвідомлення важливості опанування досвіду налагодження ефективної комунікації з пацієнтами дитячого та підліткового віку, що сприятиме професійному зростанню майбутніх педіатричних стоматологів.

Враховували, що сформованість ціннісно-мотиваційного компонента означеної готовності потребує когнітивного підкріплення. Відтак актуалізується реалізація другої організаційно-освітньої умови, що спрямовується на створення комплексно-інтегрованого освітнього середовища за рахунок послідовно-систематичного опанування студентами основ вікової та педагогічної психології та міжособистісної комунікації для смислової інтерпретації оптимальних моделей професійно-комунікативної діяльності. Результатом реалізації цієї умови є сформованість міждисциплінарно-знаннєвого компонента досліджуваної готовності, що виявляється у таких показниках:

- знання особливостей розвитку організму дітей і підлітків на різних вікових етапах (ознаки вікових криз, новоутворень тощо);
- знання про комунікабельність (від лат. *communico* – з'єдную, повідомляю) як риси особистості, що свідчить про здатність до спілкування, що

може формуватись у процесі діяльності людини в певній соціальній групі [1, с. 174], якою в освітньому процесі МЗВО є група студентів – майбутніх дитячих стоматологів;

- вміння аргументувати сутність ефективних моделей професійно-комунікативної діяльності дитячого стоматолога на різних рівнях міжособистісної взаємодії.

Водночас психолого-педагогічні знання студентів потребують апробації для набуття вмінь, навичок і досвіду міжособистісних взаємин дитячого стоматолога з іншими учасниками лікувально-стоматологічної допомоги. З цією метою створювалися ситуативно-комунікативні моделі професійної взаємодії. Зазначимо, що студенти були активними учасниками у створенні таких моделей, що давало змогу урізноманітнити навчальний процес і врахувати актуальні проблеми, що можуть виникати у спілкуванні дитячого лікаря-стоматолога з пацієнтами різних вікових груп. Відтак створювалися, так звані, творчі лабораторії, результатом роботи яких була організація колективної навчально-тренінгової інтелектуальної активності майбутніх дитячих стоматологів у змодельованих професійно-комунікативних ситуаціях.

Зазвичай програмовий матеріал, який студенти опановують на заняттях, не може охопити всі аспекти професійної діяльності майбутніх педіатричних стоматологів. Тому набуває особливої вагомості організаційно-освітня умова, в ході реалізації якої відбувається спрямування студентів на самовдосконалення та саморозвиток шляхом вироблення власного алгоритму діяльності у ситуативно-комунікативних моделях професійної взаємодії. З цією метою студенти виконували творчі завдання, враховуючи напрацювання та досвід практикуючих дитячих стоматологів в контексті використання сучасних моделей професійно-комунікативної взаємодії дитячого стоматолога з дітьми-пацієнтами (використання ефективної комунікативної тактики спілкування; вміння встановлювати первинний мовленнєво-психологічний контакт з пацієнтами дитячого віку; вироблення власного алгоритму професійної комунікації; використання різних засобів для налагодження контакту тощо). В результаті реалізації четвертої організаційно-освітньої умови формується саморозвивальний компонент готовності майбутніх дитячих стоматологів до професійно-комунікативної взаємодії.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Таким чином, підготовка майбутніх дитячих стоматологів до професійної взаємодії потребує вдосконалення навчально-пізнавальних процесів у МЗВО шляхом визначення та реалізації спеціальних організаційно-освітніх умов. Кожний чинник (умова) буде спрямовуватися на формування важливого складника досліджуваної готовності студентів, що

в сукупності складають її компонентну структуру. Основним засобом реалізації визначених умов є ситуативно-комунікативні моделі професійного спрямування, використання яких в освітньому процесі МЗВО уможливить розширення професійного світогляду студентів; сприятиме апробації ефективних зразків професійного спілкування дитячого стоматолога з іншими учасниками лікувально-стоматологічного процесу в кабінеті дитячого стоматолога; спонукатиме студентів до опанування додаткових професійних умінь і навичок, які найкраще виявлятимуться в ситуаціях ефективної професійно-комунікативної взаємодії; враховуватиме акмеологічний та аксіологічний контекст навчання студентів тощо.

Подальші перспективи в цьому напрямку вбачаємо у створенні спеціальних навчально-методичних матеріалів, у яких поєднуються моделі професійної комунікації, апробовані вітчизняними та закордонними лікарями-практиками; визначення засобів, які сприятимуть налагодженню комунікації лікаря-стоматолога з пацієнтами дитячого віку; розробці методики для визначення сформованості кожного компонента готовності майбутніх дитячих стоматологів до професійно-комунікативної взаємодії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997 356 с.
2. Калашнік Н. В., Логутіна Н. В. Професійно-орієнтована комунікативна підготовка майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2019. Вип. 54. С. 105–109.
3. Каськова Л. Ф., Новікова С. Ч., Хміль О. В., Янко Н. В., Моргун Н. А., Ващенко І. Ю. Сучасні аспекти практичної підготовки майбутніх лікарів-стоматологів. *Український стоматологічний альманах*. 2022. № 4. С. 73–77.
4. Кульбашна Я. А., Скрипник І. Л., Нагірний Я. П., Скібіцька О. О. Професійна підготовка магістрів із стоматології у медичних закладах вищої освіти України і країнах європейського союзу в контексті гармонізації освітніх програм та навчальних планів. *Медична освіта*. 2020. № 3. С. 118–125.
5. Лобач, Н. В. (2015). Педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх лікарів у освітньому середовищі вищого медичного навчального закладу. *Наукові записки. Сер.: Педагогічні науки*, 141 (1), 124–128.
6. Лукашук, І. М. Організаційно-педагогічні умови забезпечення фахової компетентності майбутніх медичних сестер на основі міжпредметних зв'язків в процесі навчання хіміко-біологічних дисциплін. *Збірник наукових праць Херсонського національного технічного університету*. 2015. № 1 (12). С. 19–22.
7. Октисюк Ю. В., Атаманчук О. В., Рожко М. М. Досвід імітаційних методів викладання дитячої терапевтичної стоматології. *Вісник Української медичної стоматологічної академії*. 2019. Т. 19, Вип. 2 (66). С. 202–206.

8. Палійчук В. І. Деякі аспекти професійної підготовки майбутніх стоматологів методами ситуативного моделювання. *Сучасна стоматологія*. 2019. № 5. С. 106–109.

9. Рогозін, В. В. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 81. С. 252–256.

10. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2006. 221 с.

11. Удод О. А., Вороніна Г. С., Драмарецька С. І. Проблеми практичної підготовки майбутніх лікарів-стоматологів в умовах реформування охорони здоров'я. *Вісник проблем біології і медицини*. 2020. № 1 (155). С. 240–243.

12. Шинкарук, В. І. (Ред.). Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. 751 с.